

Akinek ragadós a zeneszeretete

Vásáry Tamás üzenetekről, beteljesületlen álmokról, zenekarokról

Elfoglaltabb, mint akár harminc évvel ezelőtt, s ma már nem biztos, hogy lenne ideje megírni azt a háromezer oldalas életregényt, amelynek első kötete szeptember végén kerül a boltokba, Üzenet címmel. Fellépésekből ugyanis akad jócskán, Vásáry Tamás szerint születésnapjára van, hiszen Debrecenben, Szombathelyen már hangversennyel ünnepelték, és ősszel a fővárosban is lesz a 80 esztendeje előtt tisztelgő koncert, amelyen kedves együttese, a Rádiózenekar élére állhat. A zongoraművész-karmester még most is azt az elvet követi, mely szerint nem ragaszkodik semmihez, de nem is ad fel semmit.

! Minden teljesült az elmúlt nyolc évtized alatt, amire vágyott?

– Egyetlen pozíciót nem kaptam meg sosem: a dalszínházi főzeneigazgatóságot. Pedig már húsz esztendősen szerettem volna az Operaház tagjává válni, de ez a törekvésem az évtizedek során mindig valami miatt, és folyton az utolsó pillanatban, meghúsult... Az opera gyerekkoromtól kezdve érdekelt. Amikor édesapám államtitkár lett, attól kezdve bérletünk volt a dalszínházba, és kívülről megtanultam a darabokat. Később azonban, amikor már a Zeneakadémiára jártam, kitűnőnek kellett lennem az ösztöndíjért – el kellett tartani a családomat –, így nem jutott időm semmi másra. Ráadásul osztályokat is ugrottam. De amikor végeztem, Tóth Aladárék felajánlották, bármikor nézhetek előadásokat az Operaházban, és éltem is ezzel a lehetőséggel, minden este. Egy alkalommal elmondtam, mi nem tetszett az aznapi dirigálásban, és meg is mutattam a levegőben. Tóth Aladár erre azt felelte: akkor jövőre jössz hozzánk. Én az

operaszeregetemmel két év alatt főzeneigazgatóvá válhattam volna...

! Mi akadályozta meg mindezt?

– Jött a forradalom... De külföldön is ez játszódott le többször, egymásután. Pedig ha egyszer beülök egy dalszínházba, úgy vélem, nem teszem ki többet onnan a lábam... Miután elhagytam az országot, eleinte zongorázásból éltem, így arra nem jutott időm, hogy korrepetáljak, amire pedig az operai munkához szükség lett volna. Később Solti György elintézte, hogy az Aix-en-Provence-i fesztiválon dirigáljak, de mire ez megvalósult volna, leváltották az intendánst... John Pritchard hívott korrepetálni a Glyndebourne-i Operafesztiválhoz, de mire vezényelhettem volna, meghalt... Itthon is ez a széria folytatódott, hiszen ahogy hazajöttem, Hámori József miniszter felajánlotta, legyen az Operaház vezetője. Aztán a közvetkező héten leváltották... A későbbi kísérleteim is mind kudarcba fulladtak, legutóbb például Harangozó Gyula pályázatában voltam megnevezve főzeneigazgatóként, majd az előzetes hírekkel szemben, nem ő nyerte meg a pályázatot... Persze, dirigáltam operaelőadásokat a világ számos pontján, de az, amire vágytam, hogy én készítsek elő vezetőként egy produkciót, állítsak össze repertoárt, nem valósult meg. Becsukódott előttem az opera ajtaja, bár talán, ha Szombathelyen születne egy játszóhely... De végülis most már nem bánom, hiszen a napokban jöttem rá, mindennek mi volt az oka.

! Mit gondol, mi?

– Mert ha békésen ülök egy helyen, akkor sosem születik meg az életregényem. A könyv, amelyet 1969 óta írok, azért lett olyan színes és érdekes, mert körbeutaztam a világot, rengeteg izgalmas emberrel ismerkedtem meg. A könyv tulajdonképpen pszichológiai dráma, annyira személyes, hogy a legjobb barátaim is meglepődve fogják olvasni néhány részletét. Most 2000-ig jutottam, de az utóbbi években is történtek érdekes dolgok, majd azt is papírra kell vetnem. Egyébként mindent Proust-i részletességgel írtam le. Visszatérve az operára, ennek kapcsán mindig az első feleségem jut eszembe, aki azt mondta: ne ragaszkodj semmihez sem, de ne is adj fel semmit.

! Mikor döntött úgy, hogy könyvet ír, és hogyan jutott ideje erre a zene mellett?

– Az első feleségemnek 1969-ben panaszkodtam arról, annyira színesen élnek bennem a gyerekkori emlékeim, hogy azt át szeretném adni az embereknek, ha egyszer lesz rá időm. Ő pedig azt felelte, sosem fog beleférni az életedbe, ha most nem kezdesz neki. Attól kezdve szinte csak dőlt belőlem a szöveg, mintha kinyitottak volna egy csapatot. A hordozható írógépet püföltem a repülőn, a taxiban, koncertre menet. Eszembe sem jutott volna kiadni, de második feleségem, Tunyogi Henriett nemrég, egy vacsorán találkozott a Libri igazgatójával, akinek említette a könyvem. Ő kért belőle néhány fejezetet, majd úgy döntöttek, megjelentetik mind a háromezer oldalt. Az első fele lát napvilágot szeptember végén, a második pedig februárban.

! Gondolom, a könyvében a zenekarokról is ír majd, amelyekkel eddigi pályafutása során dolgozott...

– Nem, mert ez a könyv tényleg regény. Közben dolgozom egy életrajzon, egy részével már készen vagyok, körülbelül háromezer oldalas lesz, abban írom meg a szakmai vonatkozásokat. A most megjelenő kötetben viszont tényleg az érzelmi, pszichológiai rész kapott helyett, a belső életem fejlődése. Az első feleségem, aki kiválóan értett az irodalomhoz, korábban azt mondta, döntssem el, életregényt, naplót vagy életrajzot írok. Mivel annyira regényszerű volt, amit papírra vettem, hogy ez utóbbinál maradtam.

! Mennyiben változott a viszonya az együttesekkel az eltelt évtizedek alatt, hiszen szólistából lett dirigens?

– Minden zenekar ugyanolyan, csak nívókülönbségek vannak. A berliniekkel, a londoniakkal vagy a New York-i Filharmonikusokkal, azaz a legjobbakkal, mindig remek volt a kapcsolat. Ez utóbbi együttesnél volt olyan koncertem, amelynek végén egyesével minden muzsikusként odajött hozzám gratulálni. Érdekes módon az amatőr vagy ifjúsági zenekarok tagjai is imádták, hogy valaki olyan ismerteti meg velük a zeneirodalmat, aki profi. A rártati középzenekarokkal volt csak gondom, például egy

Koncerttel ünnepelte Vásáry Tamás zongoraművész, karmester 80. születésnapját Debrecenben. Az Ifjú zeneművészek Nyári Akadémiájának kísérőrendezvényén ballhatta a közönség az izgalmas, virtuóz hangversenyt

dán együttessel, amelynek tagjai megszokták, hogy mindenki gabszulál nekik, így az első próbán elmondottakra csak rángatták a vállukat. Másnap semmit sem csináltak meg abból, amit kértem. Ekkor mondtam azt: egy zenekarnak vagy memóriája, vagy ceruzája legyen... Végtelen türelmem van ahhoz, hogy egy rosszul játszó együttesből kihozzam a legtöbbet, de ha valakik nemtörődömségből muzsikálnak rosszul, az halálosan fel tud bosszantani.

■ Egy nyári interjúban azt mondta, sokszor a valódi tudásuknál is nagyobb teljesítményre ösztönöz zenekarokat. Mi a titok?

– Egyszerű a magyarázata, még a Rádiózenekarnál fogalmazták meg, ahol azt mondták, az én zeneszeretetem ragadós. Az emberiséget nem, de az embereket szeretem. Ha szeretettel állok egy társulathoz, az sokat számít. Az emberekben hihetetlen potenciák vannak, minden téren, csak ezt ki kell hozni belőlük. Rengetegen lennének képesek kézrátétellel gyógyítani, de a tudásukat kevesen ismerik fel. Nem kerül rá sor. Én sem tudtam magamról, de egyszer ilyen helyzet adódott, és azóta használom ezt a képességemet. A Rádiózenekarban is sok muzsikusnak mulasztottam már el a fejfájását. Van, akinél működik, van, akinél nem. Az okát azonban magam sem tudom... A zenekarokból pedig azzal, ahogy vezényelek, ahogy a műveket megközelítem, ahogy a muzsikussal viselkedem, előhozom ezt a többletet. Arról nem is beszélve, hogy tisztában vagyok azzal, zenekari tagnak lenni nem hálás szerepkör, hiszen a muzsikuskok

felőtt létükre iskolapadban ülnek, és az történik, amit a „tanár”, azaz a karmester akar, aki egy pálcával hadonászik... Eleve ezért infantilis egy együttes, mert megmarad ebben a státuszban. Arról nem is beszélve, hogy mindenki szólista akar lenni, és nem zenekari zenész... A karmesterség pedig érdekes hivatás. Valahogy dirigálni könnyű, jól vezényelni azonban nagyon nehéz. Így nem csoda, hogy sok szólistát csábít a karmesterkedés, hiszen a zenekar eljátszik mindent... Fürst János barátom mondta, amikor dirigálni kezdtem, vigyázzak, mert ha ezt olyan jól csinálom, hogy a zenekar respektálni kezd, attól kezdve válik ez a pálya roppant veszélyessé. Ha ugyanis kezdettől fogva kétbalkezes vagyok és rosszul csinálom, akkor a muzsikuskok a koncertmesterre néznek, és lejátsszák a darabot. Ha azonban jól vezényelek, akkor követni kezdik a legkisebb rezdülésemet is, és mindent közvetítenek. Ha nem dirigálok jól, akkor ők is rosszul játszanak. Amikor a Bécsi Filharmonikusokat egy nyegle fiatalember vezényelte, elég rosszul, a próbán pedig folyton egzcécioztatta az együttest, a koncertmester a szünetben odament hozzá és azt mondta: ha ezt nem fejezi be fiatalember, akkor a zenekar megbünteti és valóban úgy fog játszani, ahogy maga dirigál...

■ Ön nemcsak karmester lett, hanem együtteseket is irányít, hiszen sok évig vezette a Rádiózenekart, az utóbbi években pedig a Savaria Szimfonikusok tiszteletbeli elnök-karnagya. Milyennek találja a közös munkát?

– Ha hosszabb ideig távol vagyok, akkor az első egy-két próbán nem vagyok elégedett a játékkal, és ezt meg is mondom nekik. De ilyenkor másnap már egy másik zenekar ül ott... Nagyon kedves, kellemes, készséges társaság, augusztusban a születésnap koncertemen is kiválóan játszottak, fantasztikus ajándékokkal leptek meg. Sokan rengeteget fejlődtek közülük az utóbbi időszakban. Örülök, hogy nemzeti zenekarrá váltak, izgalmas szezonnak kezdünk neki a szombathelyiekkel.

■ Melyek a következő, „öt éves” tervei?

– Ismét dolgozom a Rádiózenekarral, ez tényleg hosszú távú terv, folytatjuk A zenén túl című sorozatot, amelyet 1996-ban Várbíró Judit indított el, akkor 10 zeneszerzőt vetünk sorra. Nagyon szeretném egyébként mindezt újra venni, mert az a felvételi technika ma már régimódinak számít, így a sorozatot nem tudjuk külföldre eladni. Minden évben négy ilyen, koncerttel egybekötött tévéfelvétel lesz a Zeneakadémián. Novemberben például Csajkovszkijjal, decemberben pedig Bartókkal foglalkozunk. Ez tényleg születésnap év számomra, hiszen Debrecen, Szombathely után Budapesten is lesz Vásáry 80 koncert, október 15-én, a Müpában tartjuk az ünnepi estét, amelyen a Rádiózenekarral Mozart D-dúr zongoraversenyét és Beethoven IX. szimfóniáját adjuk elő. Emellett az együttessel Tajvanon lépünk fel több hangversenyen. Elképesztő ez a távolkeleti helyszín, a komolyzenei előadásoknak popkoncertet megszegyenítő sikere van. A két szólista Oláh Vilmos és Szabadi Vilmos lesz. Egyébként a szezonban még Olaszországban és Kínában is vezényelek, s itthon is sok koncertem lesz.

■ Második feleségével, a balettművész Tunyogi Henriettel is születik új előadás?

– Nyáron a Kaposfesteren léptünk fel azzal a programmal, amelyet korábban már a Tavaszi Fesztiválon is bemutattunk. Ezen zongoraműveket játszottam, Heni pedig a darabokra saját koreográfiáit mutatta be. De ő most nagymértékben a filmezés felé fordul, hiszen a Cannes-i Filmfesztiválon nagy sikert aratott a The Liver című alkotás, amelyet Heni rendezett, és amelyben játszik is. A fesztiválra emellett meghívták a To Music című filmet is, amely áprilisban megnyerte az amerikai Roger Ebert filmfesztivált, s ennek az egyik szereplője szintén Heni. Készül vele most egy rövidfilm is, amelyben Eszenyi Enikővel szerepel, emellett rendezőként egy festőnőről forgatott dokumentumfilmet. Most utolsó helyre került nála a tánc, meg-

előzi a rendezés és a szereplés. Szerencsére mindkettőhöz van kedve és tehetsége. Nálam is változott a sorrend, első az írás, a következő a dirigálás és csak a harmadik a zongorázás.

■ *Miért lett a hangszered csak a harmadik?*
– Mert idegesít. Mert nyolc éves korom óta ezzel foglalkozom. Ha készülök egy zongorás koncertre, olyan feszültség van bennem, ami miatt sosem tudok úgy játszani a hangversenyen, mint amire képes lennék. Karmesterként teljesen más a helyzet, akkor a koncerten teljesítek sokkal jobban. A próbákon ugyanis csak kontrollálok, és állandóan szelektálok, hogy mit mondjak el, hogy ne legyen túl sok, és túl kevés se. Mindig az

idővel küzdök, a helyzettel, a pszichológiával, hogy aznap a zenekarnak éppen mire van szüksége. Nem engedhetem el magam. A koncerten pedig nincs más dolgom, mint előadni, ezért akkor dirigálok legjobban. Az együttesek, amelyek nem ismernek, mindig csodálkoznak, hogy kétszer olyan jól sikerül a hangverseny, mint a próbák. Korábban nem adok bele annyit, átélésben sem, mert nem akarom elpuffogatni az összes puska-poromat. De most tényleg az elsődleges feladat az írás, ennek van prioritása.

■ *Hányan fognak megsértődni a könyv miatt?*
– Mindenki. Magamról is nagyon bizalmas dolgokat mondok el... Emberien írok egyébként még arról is, aki a családomnak a legnagyobb károkat okozta, mert megértem a motívációit. A könyv címének ezért először a megértést akartam adni, de végül üzenet lett. Azért, mert mindazzal, ami történt, úgy érzem üzent nekem az élet, s bízom benne, hogy ez az üzenet másokhoz is eljut. Remélem, tanulságos lesz. Sokan azt gondolják csak annak kell pszichológushoz mennie, aki beteg. Young azonban azt mondta, a pszichológia az egészségeseknek szól, hogy ne legyenek betegek, én vele értek egyet. Illik tudni, hogy mi történik az ember tudatalattijában, mert az összes rossz kapcsolatnak ez a magva...

R. Zs.

„Adják bele szívüket-lelküket a zenélésbe”

Beszélgetés Vermes Mária hegedűművésszel, 90. születésnapja alkalmából

Vermes Mária hegedűművész-tanár gazdag pedagógiai pályájának állomásai: 1950–57: Székesfehérvári Zeneiskola, 1957–71: Martin-Luther-Universität Halle/Wittenberg, 1971–76: Liszt F. ZTI., Pécsi Tagozat, 1976–81: Liszt F. ZTI Budapesti Tagozat, 1981–94: Liszt F. Zeneakadémia – egyetemi tanár, 1994–2011: Szent István Király Zeneművészeti Szakközépiskola. Nevéhez számos kottakiadás (például a 300 év hegedűmuzsikája Szeredi S. Gusztávval közösen) és feldolgozás (többek között Händel g-moll chaconne hegedűre és brácsára) fűződik. Több megvédett zeneakadémiai DLA-disszertáció témavezetője.

■ *Vermes Mária tanárnő betven évig tartó pedagógiai pályája során hegedűsgenerációk sorát nevelte fel. Kislányként mi tetszett meg a hegedűben?*

– Ez nagyon érdekes történet. Először a nővérem kezdett el hegedülni. Mégpedig azért, mert az elemi iskolában a tanító bácsi az énekórát hegedűn kísérte. Az ő játéka annyira megtetszett a testvéremnek, hogy az első énekóra után azzal jött haza, nagyon szeretne ezen a hangszeren játszani. A szüleink rögtön beszéltek a tanító bácsival, Lukács Gyulának hívták, aki nagyon kedves volt és elvállalta a tanítást. Hetente kétszer adott hegedűórát. Egy év után a nővérem kifocamította a lábát és feküdni kellett. Ám elfelejtettek szólni a tanító bácsinak, aki a szokásos időben jött órát tartani. Mikor megtudta, mi történt, azt mondta: „Nem baj, akkor majd a kicsi!” Így kerültem én a hegedűhöz. Voltaképpen már akkor nagyon szerettem volna hegedülni, mikor a nővérem elkezdte a zenetanulást, de azt mondták a szüleim, hogy a hegedű nem ilyen kicsi gyerek kezébe való, nekem még nem szabad. Borzasztó szomorú voltam. Még nem jártam akkor iskolába.

Gyula bácsi nem volt hegedűtanár, de nagyon bensőségesen játszott a hangszerén. Még most is emlékszem arra a gyönyörű hangra, amit kihozott a hegedűből. Ez volt az, ami megszólitott bennünket, mi is ezt

szerettük volna megvalósítani. Az ő hatása is talán, hogy sokszor mondom kollégáimnak, minden tanár igyekezzék minél többet mutatni az órákon. Nemcsak technikailag, hanem mutassák meg a hegedű kifejezőképességét. A cél pedig, hogy a növendékek jó értelemben „megirigyeljék” a szép hangzást, és törekedjenek arra, hogy ők is olyan kifejezően használják a hangszert, mint a tanáruk.

Eltelt hat hét, mire a nővérem felállhatott. A tanító bácsi akkor azt mondta – amit nem fogok megérteni sohasem –, hogy most már túl vagyok a kezdeti nehézségeken és kár volna abbahagyni. Azért nem értem ezt a mondatot, mert tanárként minden fokon tanítottam, és nagyon jól tudom, hogy hat hét után még nincs túl a növendék a „kezdeti nehézségeken”. Ez nagyon kedves mondat volt tőle, ami máig megmaradt bennem, de érteni nem fogom. Gyula bácsiban óriási becsületesség is volt. Három év után azt mondta a szüleimnek, hogy ő ennél többet nem tud, keressenek nekem egy hivatásos tanárt, mert ő szeretetből tanított hegedűt. Szívesen gyakoroltam, és a szüleim biztattak, hogy érdemes. A nővérem is sokáig hegedült még aztán, de a nyelvek még jobban vonzották és végül magyar–latin–görög tanár lett. Sokszor beszélünk vele zenéről és játszottunk együtt duókat a későbbiekben is, mivel a család nagyon szerette, ha mi